

Asia: Puutarhamessujen messuosaston tekijänoikeussuoja

Annettu: 5.9.1996

Puutarhamessujen messuosasto, joka oli erilaisista kukkalaitteista ja esineistä koottu asetelma, ei yltänyt teostasoon. Teostasoon eivät yltäneet myöskään messuosaston yksittäiset kukka-asetelmat.

Selostus asiasta

X Oy (jäljempänä hakija) on 2.3.1996 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, nauttiiko puutarhamessuille Helsingin messuhalliin taidekäsityönä valmistettu osasto taiteellisenä teoksena tekijänoikeussuojaa.

Hakija kertoo, että osastolle ei ole ollut yleisöllä pääsyä samalla tavalla kuin tavalliselle messuosastolle. Osastolla ei myöskään ole ollut myynnissä hakijan tuotteita tai kukka-asetelmia. Osasto on ollut yleisön ihailtavissa kuten taulut taidenäyttelyssä.

Hakija korostaa, että osaston valmistamiseen on käytetty hakijan monivuotista taiteellista ammattitaitoa. Osasto on muodostanut taiteellisen kokonaisuuden, jossa kaikki yksityiskohdat ja erityisesti vanha puuvanteilla oleva polkupyörä sekä sen pakettitelineellä oleva vanerilaukku kukka-asetelmineen muodostavat kuva- tai rakennustaiteeseen verrattavan taidekäsityön tuotteen. Tämä voidaan hakijan mukaan havaita lausuntopyynnön liitteenä olevista valokuvista.

Lausuntopyynnön liitteenä on valokuvia messuosastosta sekä Ruotsissa julkaistu ja ainakin pohjoismaihin myyty postikortti, joka on ilman hakijan lupaa kuvattu messuosastolla.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Teoslajeista mainitaan lainkohdassa esimerkkinä muun muassa kuvataiteen teos. Teoslajiluettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

Tekijänoikeudella suojataan kaikkia luovan työn tuotteita niiden käyttötarkoituksesta riippumatta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että teos yltää niin sanottuun teostasoon. Teostason arvioimiseksi ei laissa ole annettu säännöksiä, vaan arviointi tehdään yksittäistapauksissa harkinnan perusteella. Tärkeimpänä vaatimuksena on, että tuotteen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen ja että

se ilmentää tekijänsä persoonallisuutta. Teostasovaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, kun teos on sillä tavalla itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei yleensä voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Teostasovaatimus vaihtelee teoslajeittain.

Tekijänoikeudella suojataan teoksen ilmaisumuotoa. Sen sijaan lopputuloksen taustalla olevia ideoita, aiheita, periaatteita, tietosisältöä tai yksittäisiä tietoja ei sellaisenaan suojata, vaan uudenlaisessa ilmaisumuodossa ne ovat vapaasti käytettävissä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeus on tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä, jonka mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Moraalisista oikeuksista luopumista on rajoitettu tekijänoikeuslain 3 §:n 3 momentin säännöksellä, jonka mukaan tekijä voi luopua moraalisisista oikeuksistaan vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitetun käyttämisen kyseessä ollessa.

Asetelma

Tekijänoikeuslain 1 §:n teoslajiluettelo sisältää sellaiset teosten ilmenemismuodot, joita lainsäätäjä on pitänyt yleisimpinä. Säännöksen mukaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

Ehdotuksessa laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin todetaan, että "kirjalliseen tai taiteelliseen teokseen kohdistuva tekijänoikeus koskee ensi sijassa henkistä eli aineetonta luomusta, mutta tekijänoikeus käsittää tämän luomuksen kaikissa niissä muodoissa, joissa se saattaa ilmetä menettämättä identtisyytään. Kirjallisella ja taiteellisella teoksella on niin monia ja vaihtelevia ilmaisumuotoja, että niiden luetteleminen laissa tuskin voi tulla kysymykseen. Sellaisesta luettelosta tulisi liian pitkä ja monimutkainen sen kuitenkään olematta täydellinen. --- Kuvataiteeseen kuuluvaksi luetaan kaikenlainen muotoamistaidet, niin kuin maalaukset, piirustukset, radeeraukset, kivipiirrokset, puupiirrokset ja kuvanveistokset." (komiteanmietintö 1953:5, s. 44-45)

Tekijänoikeuskomitean VI mietinnön "Kuvataide ja tekijänoikeus" mukaan kuvataiteen teoksiin luetaan perinteisesti muun muassa maalaukset, piirustukset, taidegrafiikka ja veistokset. Uusista kuvataiteen ilmaisutavoista mainitaan esimerkkeinä maataide ja videotaide. Mietinnössä todetaan, että yleensä taideteoksilla on kestävä materiaallinen hahmo ja ne on tarkoitettu pysyviksi.

"Materiaalinen hahmo tai pysyvyys eivät ole Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan teoksen suojan edellytyksiä. Periaatteessa myös tilapäiset ja aineettomat teokset ovat suojattuja, jos ne ylittävät teoskynnyksen. Teoksen tulee kuitenkin olla pääasiassa näkemällä havaittavissa." (komiteanmietintö 1991:33, s. 54-55)

Erilaiset asetelmat voivat siis periaatteessa olla tekijänoikeudella suojattuja. Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan 1994:1 käsitellyt ruokakuvien tekijänoikeussuojaa. Neuvosto totesi, että erilaiset asetelmat ja sommitelmat ovat tekijänoikeussuojan kannalta ongelmallisia. Laki ei sulje niitä suojan ulkopuolelle, mutta käytännössä ne eivät kuitenkaan yleensä saa suojaa, koska asetelmat harvoin ilmentävät sellaista persoonallista luomistyötä, etteikö joku muu kuin tekijä saattaisi päätyä samanlaiseen asetelmaan.

Puutarhamessujen messuosasto

Lausuntopyynnön kohteena oleva puutarhamessujen messuosasto on erilaisista kukkalaitteista ja esineistä koottu asetelma, joka on suunniteltu ja rakennettu visuaalisen vaikutelman varaan. Osastolle ei hakijan mukaan ole ollut yleisöllä pääsyä samalla tavalla kuin tavalliselle messuosastolle, eikä osastolla myöskään ole ollut myynissä hakijan tuotteita tai kukka-asetelmia. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön kohteena oleva asetelma ei yllä teostasoon. Asetelmassa ei ilmene teostasoon tarvittavaa itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, niin että kenenkään muun kuin tekijän ei yleensä voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään.

Kukkalaitteista ja esineistä kootusta asetelmasta erillään on tarkasteltava asetelman yksittäisten esineiden mahdollista teostasoa. Ne voivat saada suojaa taiteellisina teoksina samoin edellytyksin kuin muutkin taideteokset. Esimerkiksi yksittäiset kukkalaitteet voivat siten periaatteessa saada tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön valokuvien esittämät kukka-asetelmat ovat tavanomaisia kukka-asetelmia vailla teostasoon vaadittavaa itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Messuosaston kukka-asetelmat eivät siten saa tekijänoikeussuojaa.